

УДК 371.315.7.014.3

Лещенко Марія Петрівна

доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інформаційно-аналітичного відділу педагогічних інновацій

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна
darlyngpetra@gmail.com

Яцишин Анна Володимирівна

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна
anna13.00.10@gmail.com

ВІДКРИТА ОСВІТА У КАТЕГОРІАЛЬНОМУ ПОЛІ ВІТЧИЗНЯНИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

Анотація. У публікації розглянуто історичні передумови появи категорії «відкрита освіта», проаналізовано наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників, здійснено узагальнення наукової літератури для порівняння позиції вчених, щодо змісту поняття «відкрита освіта», досліджено генезу використання даного поняття, окреслено основні проблеми розвитку системи відкритої освіти, обґрунтовано доцільність використання у навчально-виховному процесі технологій відкритої освіти, розглянуто перспективні для України напрями впровадження елементів відкритої освіти. Визначено, що відкрита освіта є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, відображає загальну тенденцію послідовного переходу освітніх процесів з одного стану в інший, формування визначального інформаційного і комунікаційного базису розвитку освіти.

Ключові слова: відкрита освіта; відкритий доступ; інформатизація освіти.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства покликана розв'язати значну кількість важливих завдань, серед яких особливе місце займає проблема реалізації відкритої освіти як на світовому рівні, так і в окремо взятих країнах та регіонах. Науково практичний інтерес до явища відкритої освіти пов'язаний з новими освітніми можливостями, а саме: поглиблення демократизації (забезпечення на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій рівного доступу до освіти для всіх учасників навчального процесу незалежно від соціального, матеріального стану, стану здоров'я, расових, національних, гендерних ознак), гнучкість організації навчального процесу (за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій здійснюється варіативне застосування просторово-часових характеристик навчального процесу: доступність учнів до навчання незалежно від місця їх перебування і в зручний для них час), індивідуалізація навчання (освітня діяльність з використанням інформаційно-комунікаційних технологій реалізується на основі врахування індивідуальних особливостей студентів шляхом конкретизації змісту, методів і засобів навчання, активізації самостійної діяльності) поглиблення і розширення джерельно-інформаційної бази навчально-дослідницьких проектів та ін.

У цьому контексті видаються актуальними дослідження генези категорій «відкрита освіта» та перспектив використання технологій відкритої освіти у сучасних освітніх практиках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, пов'язані з інформатизацією освіти, представлені публікаціями авторів, зокрема: Р. П. Бужикова [4], М. І. Жалдака, Ю. Г. Запорожченко [27], І. І. Капустян [10], І. В. Роберта [19],

О. М. Спіріна [27], М. П. Шишкіної [27] та ін. Питання використання відкритої освіти відображені у роботах українських та зарубіжних дослідників: В. Ю. Бикова [1; 2; 3], Т. Я. Вдовичин [5], О. Є. Висоцької [7], О. А. Захарової [9], С. І. Здіорук [24], А. Ю. Іщенко [24], О. Г. Корольової [11], В. М. Лупанова [14], В. Мойсєєва [15], В. І. Солдаткіна [16; 23], В. І. Соколова [22], М. С. Чванової [25], Ж. М. Чупахіної [26] та в попередніх публікаціях авторів [5; 12].

Аналізуючи наукову літературу, було визначено наявність ряду теоретико-методологічних проблем пов'язаних з використанням категорії «відкрита освіта» та застосуванням відкритої освіти, що потребують дослідження і вирішення.

Мета публікації полягає у дослідженні генези використання поняття «відкрита освіта» і у визначенні нового етапу розвитку інформатизації освітнього простору України – періоду відкритої освіти.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для проведеного дослідження було використано комплекс методів, зокрема: 1) аналіз, синтез, порівняння, узагальнення для вивчення наукової літератури, офіційно-нормативних документів та для порівняння позицій учених щодо змісту поняття «відкрита освіта»; 2) термінологічний аналіз для визначення історичних витоків появи поняття «відкрита освіта» 3) історико-педагогічний аналіз для визначення періоду відкритої освіти в процесі інформатизації вітчизняного навчально-педагогічного простору.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз наукових праць свідчить про інтерес вчених до проблем інформатизації навчального процесу і, зокрема, до поширення можливостей відкритої освіти на основі застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Погоджуючись з думкою вчених про те, що відкрита освіта набула інтенсивного розвитку в умовах інформатизації суспільства, водночас зазначимо, що категорія відкритої освіти почала застосовуватися більше, ніж сто років тому у зв'язку з процесами демократизації та гуманізації навчання.

На початку ХХ століття у США, ця дефініція вживалася, коли відбувалося поширення сільськогосподарських знань серед широких верств американського населення, перш за все фермерів і сільськогосподарських працівників. У результаті функціонування сервісної служби, яка була започаткована Міністерством сільськогосподарства США і співпрацювала з аграрними вищими навчальними закладами кожного штату, американські громадяни отримали легкий безкоштовний доступ до інформації про результати наукових досліджень, не відвідуючи безпосередньо університетські коледжі. Навчальні програми і засоби пропонувались людям за місцем їх проживання і створювали можливості отримувати ті знання, які вони потребували у зручний для них час. Упродовж майже ста років сервісна служба нагромадила багатий досвід гнучкого поширення інформації серед населення, використовуючи при цьому новітні технології, серед яких однією з найбільш продуктивних виявився Інтернет. Таким чином, розвиток відкритої освіти інтенсифікувався за рахунок впровадження ІКТ технологій. Прикладом перших новітніх програм відкритої освіти вважаються курси започатковані у 2002 р. Массачусетським технологічним інститутом, до якого приєдналися понад 200 університетів.

Теоретичні засади відкритої освіти пов'язані з філософією екзистенціалізму, в якій наголошується на необхідності створення в навчанні умов вільної реалізації індивідуальних потреб учнів. Важливою постаттю в розвитку освітньої концепції екзистенціалізму справедливо вважається Дж. Холт – американський педагога-реформатор, який спершу ратував за необхідність демократизації традиційної системи освіти шляхом надання їй ознак відкритості, а пізніше, розчарувавшись в низькій ефективності здійснених американським урядом освітніх реформ, закликав до навчання поза межами офіційних шкіл, став ідеологом і теоретиком домашньої освіти як відкритої неформальної системи навчання. У праці «Свобода і поза нею» Дж. Холт охарактеризував переваги відкритої системи навчання, широко вживаючи терміни «відкрита освіта», «відкрите навчання», «відкритий урок» [20].

Американський учений і педагог Г. Гутек (G.Gutек) – автор посібника для викладачів педагогічних дисциплін «Філософські та ідеологічні засади освіти» [31, с. 110-132], вважає, що найголовніші постулати філософії екзистенціалізму найяскравіше реалізуються в умовах інформаційного суспільства саме за рахунок розвитку систем відкритої освіти. Вчений наголошує, що з одного боку інформатизація суспільства становить серйозну загрозу розвитку людської індивідуальності, оскільки ІКТ можуть спричинити процеси нівеляції, дегуманізації і стандартизації реципієнтів інформаційних послуг. З іншого боку, Г. Гутек справедливо вважає, що застосування ІКТ надало новий розвиток системам відкритої освіти, тим самим на практиці вможлививши реалізацію індивідуального підходу до навчання, надавши йому рис демократичності, гнучкості, вільності, що є засадничими принципами філософії екзистенціалізму.

На сучасному етапі в США діє консорціум коледжів (CCSER) [30] що об'єднує різноманітні освітні інституції й організації (окремі університети, а також їх об'єднання на регіональному і загальнодержавному рівні, консорціум відкритого навчання, лігу інновацій в університетській освіті тощо), метою яких є розвиток і впровадження відкритих освітніх ресурсів, відкритих навчальних програм і курсів для забезпечення широкого доступу до освіти і удосконалення викладання й навчання.

У Європі функціонують численні організації, що інтенсифікують відкриту освіту, зокрема, Європейська комісія розвитку відкритої освіти у вересні 2013 р. розпочала проект «Відкриті освітні ресурси в Європі» метою якого є розробка можливих сценаріїв розвитку відкритої освіти до 2030 р. [33]. Цей проект охоплює три сфери: неперервна освіта, вища освіта і середня освіта.

Досліджуючи категорії пов'язані з поняттям «відкрита освіта» розглянемо взаємозв'язки з функціонально пов'язаними поняттями: «відкритість», «відкритий доступ», «інформатизація», «технології відкритої освіти» тощо.

Ще з середини 70-х років ХХ століття термін «відкритість» набуває нового значення та вживається для характеристики показників різних гуманістично орієнтованих педагогічних концепцій, які спрямовані на гуманізацію освіти, приближення її змісту до реального життя на забезпечення гнучкості освітніх програм, перш за все, для підвищення кваліфікації та перепідготовки дорослих, подолання замкнутості школи як соціального інституту і та ін. [11, с.28.].

Сьогодні, тлумачення термінів «відкритість» та «відкрита освіта» в педагогічній теорії та практиці відрізняється різноманітністю підходів (синергетичний, антропологічний, системний) до розкриття їх сутності. Становлять науковий інтерес праці російських дослідників в яких висвітлюється зміст цих категорій.

Заслуговує на увагу позиція російського вченого В. І. Соколова, який вказує на те, що «відкритість» часто розглядають як «прозорість» освітньої системи: 1) розуміння учасниками освітнього процесу, які представляють зовнішнє середовище – слухачі,

студенти, замовники навчання, громадськість тощо, – цілей, цінностей, завдань, технологій; 2) участь суб'єктів – учасників освітнього процесу, в тому числі, які навчаються, в проектуванні і регулюванні освітньої системи. Участь представників зовнішнього середовища в управлінні освітньою системою має назву державно-громадське управління освітою та реалізується через відповідні механізми і структури; 3) підзвітність освітніх установ внутрішнім і зовнішнім суб'єктам, що реалізується, оскільки є відкритий доступ учасників освітнього процесу до методичних, законодавчих, фінансовозвітних, статутних, результативних та інших матеріалів, як доступ користувачів до інформаційних матеріалів і баз даних через вебсервер установи [22, с. 143]. Учений наголошує, на тому, що відкрита освітня система є менше регламентована в порівнянні з традиційною, адже, на навчання у відкриту освітню установу залучаються всі бажаючі: не обмежуються вік, соціально-професійний статус, громадянство, територія проживання вступника. Приклади освітніх установ, які успішно реалізують принципи відкритості, зокрема вечірні, або «відкриті», школи. Він наголошує, що найбільшу відкритість вхідних характеристик забезпечують установи дистанційного навчання, в яких відкритість освітнього змісту навчання розкривається в таких аспектах: проектування освітніх програм з урахуванням найсучасніших і актуальних уявлень про предмет навчання; вихід за рамки змістового стандарту, навчальної програми, оперативно планований і що здійснюється самим викладачем при виникненні такої необхідності; створення дидактичних і методичних матеріалів; оперативне внесення інформації/відомостей з «зовнішнього світу» в навчальний процес в разі необхідності «в реальному часі»: від педагога, від слухачів, з мережі Інтернет [22, с. 142].

Російська дослідниця О. Г. Корольова зазначає, що наступним кроком у розвитку терміну «відкрита освіта» стає період становлення інформаційного суспільства та формування нової парадигми освіти (поява потреби безперервної освіти протягом життя). Центральним чинником відкритості сучасної освіти є її технологічність, що базується на використанні мережних інформаційних технологій, в більшості випадків ресурсів мережі Інтернет, дистанційних форм навчання, гнучких навчальних модулів, що забезпечують інтенсифікацію, безперервність та індивідуалізацію навчання. Саме відкритість є ключовою характеристикою освітнього процесу, реалізація принципу відкритості визначає орієнтацію на учня як суб'єкта освітньої діяльності та максимальне врахування нових тенденцій розвитку культури суспільства для інтеграції освіти в суспільні процеси. Автор продовжує «... у межах системного підходу відкритість освіти визначають як здатність системи сприймати і враховувати зміни середовища з метою власного розвитку та знаходитись з середовищем в процесі саморозвитку. Ідеї відкритості освіти, зазвичай, існують на трьох рівнях: системи освіти, освітнього процесу, освітньої установи [11, с. 28-29].

Наголосимо, що на сьогодні, концепція відкритої освіти перебуває ще на стадії формування, оскільки здебільшого описує основні орієнтири розвитку, і в меншій мірі реальну практику освіти, і все одно постає як фундаментальна стратегія сучасної освіти.

Цікавим, на нашу думку є підхід М. С. Чванової, яка вважає, що будь-яка система освіти є відкритою, а застосування інформаційно-комунікаційних технологій спричинило її еволюцію. До ознак відкритої освіти, за М. С. Чвановою відносять: а) постійний обмін інформацією/відомостями між вчителями і учням, так званий «зворотний зв'язок», з'являються нові цілі, засоби і методи навчання; б) змінюється зміст освіти, адже вона вже не відповідає системі знань і вмінь учнів в даний момент; в) збільшення інформаційного простору виводить систему освіти зі стійкої рівноваги. Дослідниця підкреслює: «... інформатизація системи відкритої освіти – процес, для

якого характерна етапність і шляхом педагогічного впливу можливо забезпечити її еволюцію» [25, с. 108].

Справедливою є думка переважної більшості дослідників про те, що відкрита освіта пов'язана з інформатизацією і глобалізацією освіти та вказує на випереджаючий розвиток суспільства. Зокрема, О. Висоцька [7] наголошує, що «відкрита освіта» є елементом соціальної системи, яка відзначається гнучкістю, швидким реагуванням на зміни соціально-економічної ситуації, може бути застосована для вирішення групових та індивідуальних освітніх потреб. Метою відкритої освіти є підготовка індивіда до повноцінної та ефективної участі у суспільному житті та професійній діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Близькими в цьому аспекті є погляди О. А. Захарової, яка формулює подібне визначення, наголошуючи, що об'єктом відкритої освіти є взаємодія і зв'язки таких елементів системи як «навчання», «навчальна програма», «освітня установа» та «методика навчання». Це означає, що «відкрита освіта» є такою формою організації і самоорганізації, коли навчальний заклад створює умови з метою активного залучення учня до вибору індивідуальної освітньої траєкторії. Вона вважає, що інформатизація освіти є одним з вагомих компонентів відкритої освіти, що дозволить підняти освітній процес на рівень активної соціальної творчості, розширить її можливості і сприятиме інтеграції у відкрите соціальне середовище [9, с. 112].

Російський дослідник В. Мойсеєв [15, с. 79-80] до головних засад освіти сьогодення відносить: неперервність, гуманізація, фундаменталізація, доступність, випереджаючий характер та інформатизація, які пов'язані з її відкритістю. На початку XXI століття, на переконання російських учених, інформатизація суспільства сприяє створенню нових форм організації навчального процесу, однією з яких, є відкрита освіта [14; 15; 26].

Водночас стверджується, що практичне впровадження технологій дистанційного навчання в освітніх установах викликало потребу в теоретичному узагальненні й уточненні головних понять та категорій системи відкритої освіти, на сьогодні, констатується відсутність цілісного наукового погляду на відкриту освіту, що розвивається як соціальний інститут в умовах сучасного суспільства.

Важливою ознакою відкритої освіти є її синергетичність. У зв'язку з цим набувають особливої ваги дослідження російських учених щодо синергетичних можливостей відкритої освіти. Заслуговує на увагу зміст синергетичної концепції С. І. Смірнова і Д. В. Чаплигін які в опублікованій у 2007 році статті «Відкрита система професійної освіти як системотворчий фактор сучасної організації практикоорієнтованого навчання» підкреслюють, що ще на II Міжнародному конгресі ЮНЕСКО (1999 році) з професійного і технічної освіти наголошувалося на необхідності створення партнерських стосунків між освітою і світом праці, що забезпечують синергію всіх секторів освіти, промисловості та економіки. На думку російських науковців, синергетична концепція «... передбачає перехід від закритої системи освіти (замкнутої усередині відомства) до відкритої (доступної для впливу суспільства). Цей підхід сприятиме перетворенню освіти зі способу навчання людини в засіб формування адекватної цьому суспільству творчої особистості, яка володіє потенціалом для наступного самовдосконалення. В силу своєї відкритості система освіти спроможна прогнозувати і враховувати зміни в економіці, відображати зміни в технології і управлінні виробництвом, надавати можливість отримання професійної освіти людям різного віку» [21, с. 12-14]. Саме у відкритій системі є можливість для прояву особистої думки, вибору свого життєвого шляху, побудови власної кар'єри. Забезпечення свободи для такого вибору – означає надання людині можливості отримувати освіту без зовнішніх обмежень. У відкритій системі освіти реальну

можливість навчатися повинні мати громадяни, у яких є труднощі в отриманні освіти або ті, які не мали раніше базової чи професійної освіти: молодь з функціональними обмеженнями, випускники спеціальних шкіл, безробітні та інші категорії, які потребують соціального захисту [21].

На думку Л. А. Проніної [17, с.28-29], відкритість освіти можлива лише в умовах відкритості інформаційно-освітнього простору, адже людина може взаємодіяти з різними компонентами інформаційно-освітнього простору протягом життя. Сьогодні на зміну принципам механічної картини світу прийшла культурна картина світу, і визначальною тенденцією сучасного освітнього процесу має стати інтеграція, де основою цілісного сприйняття і усвідомлення навколишнього світу стали ідеї і принципи синергетики. Саме інформатизація освіти дозволить підняти освітній процес на рівень активної соціальної творчості, а це розширить можливості розвитку людини і сприятиме інтеграції та перетворенню різного роду даних/відомостей у відкритому інформаційно-освітньому середовищі.

Однією з найбільш розвинених систем освіти у світі вважається шведська, яка характеризується відкритістю, адже ІКТ забезпечують розвиток інформаційно-комунікативної компетентності, культурно-мовну освіту, навчання і працевлаштування широких верств громадян, включаючи іммігрантів. Підтвердженням високого рівня розвитку шведської системи відкритої освіти є те, що за даними світового економічного форуму про розвиток інформаційних технологій у різних країнах Швеція очолює рейтинг за індексом мережної готовності (Global Information Technological Report 2012, Networked Readiness Index, NRI). Цю лідерську позицію у застосуванні ІКТ технологій у різних сферах соціуму Швеція утримує упродовж п'яти років (2008-2012 pp) [12].

Поряд з поняттям «відкритої освіти» у різних джерелах, зустрічаємо категорію «відкритого доступу». Розглянувши поняття «відкритий доступ» (Будапештська ініціатива, 2002 рік) наголосимо, що це необмежений доступ до наукових і освітніх матеріалів за допомогою комп'ютерних технологій, зокрема мережі Інтернет. Міжнародний рух за «Відкритий доступ» [29] має на меті забезпечення відкритого доступу для всіх людей до освітніх ресурсів, культурного надбання, результатів наукових досліджень. Цей рух у науковій і освітній спільноті набув поширення з початком 90-х років ХХ століття, із появою персональних комп'ютерів та Інтернету, що забезпечило технічні можливості для реалізації принципу відкритого доступу на якісно новому рівні. На практиці доступ до навчальних та наукових матеріалів є здебільшого обмеженим. У переважній більшості випадків це зумовлюється соціальними чинниками (політики обмеження доступу приватних або державних навчальних та наукових установ, видавництв, цифрових ресурсів тощо). З появою електронних бібліотек та журналів з відкритим доступом відслідковується тенденція до зростання ступеня відкритості інформаційних ресурсів. Одним з економічних та швидких способів розповсюдження відомостей/даних і донесення їх до цільової аудиторії, є публікації в електронному вигляді через мережу Інтернет.

Проаналізувавши державні нормативні документи щодо інформатизації, можливо стверджувати, що в Україні, інтенсивно відбувається побудова інформаційного суспільства, про що свідчать такі документи: Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2011-13 pp.; Державна цільова соціальна програма підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 р.; Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 р.; Національний освітній проект «Відкритий світ». Науковці у роботі [27] визначили, що впровадження зазначених державних програм спрямоване на досягнення нової якості освіти на сучасному етапі формування

інформаційного суспільства, удосконалення науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення процесу інформатизації, реформування і розвиток інформаційного середовища навчання, поліпшення якості засобів ІКТ для загальноосвітніх навчальних закладів, підвищення загального рівня е-навчання. Адже інформатизація освіти є важливою передумовою зміцнення і зростання інтелектуального потенціалу нації.

У колективній статті М. П. Шишкіної, О. М. Спіріна та Ю. Г. Запорожченко [27] наголошено, що проблеми інформатизації освіти потребують проведення комплексних фундаментальних досліджень процесів створення і впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій, що обумовлено швидким розвитком технологій, виникненням не лише нових електронних засобів і ресурсів, але й нових технологічних платформ, інструментальних засобів, що змінюють уявлення про інфраструктуру організації процесу навчання і його інформаційного наповнення (зокрема, це хмарні обчислення, адаптивні інформаційно-комунікаційні мережі, віртуальне і мобільне навчання тощо). Лунячек В.Е. підкреслює, що за умов розвитку інформаційного суспільства ІКТ стали каталізатором зміни освітньої парадигми в суспільстві. У публікації [13] зазначено, що Меморандум ЮНЕСКО «Використання інформаційних та комунікаційних технологій у середній освіті» основними ознаками освітньої системи в інформаційному суспільстві називає: створення нового знання, територіальна та часова незалежність процесів опанування змісту освіти, структурне і змістовне оновлення процесу навчання.

В українській науковій літературі однією з фундаментальних праць щодо визначення технологій відкритої освіти для інформатизації навчальних закладів є публікації академіка НАПН України В. Ю. Бикова [1; 2; 3]. У кількох своїх публікаціях він зазначає, що сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють суттєво розширити потенційний простір навчально-освітнього середовища, забезпечити формування і використання відкритого освітнього простору, у якому навчальне середовище є доступним і не обмежується існуючою у навчальному закладі множиною його різноманітних компонентів. Вчений наголошує, що в учасників навчального середовища, завдяки його відкритості, є можливість самим здобувати потрібні дані/відомості, користуватися необмеженими інформаційними ресурсами та інформаційно-комунікаційними технологіями. Створення і використання технологій відкритого навчального середовища є якісно новим етапом розвитку систем мережного е-дистанційного навчання, яке характеризується формуванням і реалізацією в освітньому просторі єдиної освітньої політики, яка ґрунтується на принципах відкритої освіти.

Важливу роль у розвитку теорії і практики відкритої освіти в Україні стала діяльність Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України очолюваного В. Ю. Биковим. Учений підкреслює, що важливим є використання мережних технологій відкритої освіти, а саме: науково-освітніх інформаційних мереж, які призначені для підтримки освіти і науки; технологій підтримки віртуального навчання з метою залучення до навчальної діяльності в мережі Інтернет учнів, вчителів різних навчальних закладів; всевітньої мережі «Партнерство в навчанні» для підтримки віртуальних спільнот освітян різних країн, які об'єднують свої зусилля для апробації сучасних засобів навчання, розгляду педагогічних інновацій, забезпечення вільного доступу до міжнародних освітніх електронних ресурсів та ін.; технології мережного е-дистанційного навчання (зокрема: створені навчальні, наукові та освітньо-організаційні ресурси, уніфіковані засоби навігації в інформаційному просторі і пошуку в ньому необхідних відомостей); електронних бібліотек з метою доступу до локальних і мережних цифрових наукових і навчально-методичних ресурсів; мобільних

електронних технологій, застосування яких дозволяє здійснювати доступ до електронних ресурсів комп'ютерних мереж різного рівня і предметного спрямування [1; 2].

На наше переконання, з виходом у 2008 році монографії В.Ю. Бикова «Моделі організаційних систем відкритої освіти» розпочинається новий період інформатизації освітнього простору України, а саме реалізація концепції відкритої освіти. На сучасному етапі технології відкритої освіти набувають нових кількісних і якісних характеристик, багато в чому завдячуючи реалізації у навчально-педагогічному просторі України Національного проекту «Відкритий світ».

У дослідженні багатьох науковців [3; 4, с. 43-44; 12] звернено увагу на те, що в умовах активного використання мережі Інтернет у навчальному процесі, інтеграції предметів і фундаменталізації знань, активізації пізнавальної діяльності суттєво підвищилися вимоги до професійної підготовки вчителя і викладача, до обсягу їх знань, навичок, культури мови і поведінки. Вчитель/викладач зобов'язаний мати універсальні фундаментальні знання для ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій в педагогічному процесі, створити умови для розкриття творчого потенціалу, нахилів, здібностей, задоволення запитів і навчально-пізнавальних потреб учнів і студентів.

У контексті нашого дослідження науковий інтерес становлять основні результати дисертаційної роботи [18, с. 5-6] де зазначено, що практика реалізації в Україні державних і обласних програм інформатизації для загальноосвітніх навчальних закладів є складним та багатоетапним процесом, результатом якого стало значне покращання обладнання шкіл технічними засобами навчання: комп'ютерами, телекомунікаційними та проєкційними приладами; здійснено підключення шкіл до мережі Інтернет. Однак, у Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 р. наголошено, що багато питань лишилося не розв'язаними через: незадовільний стан забезпечення комп'ютерною технікою; недосконалістю інформаційно-технологічної, навчально-методичної та організаційної систем підтримки процесів розробки, накопичення та обміну інформаційними освітніми ресурсами; відсутність електронних бібліотек та цифрових мультимедійних архівів інформаційних ресурсів з навчальних предметів; недостатній рівень готовності вчителів до інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Водночас В. Е. Лунячек [13] звертає увагу на те, що сьогодні треба піднімати питання щодо модернізації наявної в школах комп'ютерної техніки і поетапного її оновлення, бо багато навчальних комп'ютерних комплексів, встановлених ще у 2001 р., є морально застарілими.

Слід звернути увагу на те, що В. М. Лупанов зазначає, що в системі відкритої освіти суттєво змінюється роль і функції викладача, він зобов'язаний відносини з учнями чи студентами будувати на основі співпраці і взаємодопомоги [14]. Діяльність викладача при використанні інтернет-технологій зумовлює певні вимоги до його професійної компетентності: викладач повинен знати свій предмет і вміти вільно в зрозумілій формі викладати; уміти конструювати свої знання за допомогою освітніх технологій, формуючи мотивацію учнів/студентів до навчання за допомогою комп'ютерно-опосередкованої комунікації; проведення занять в режимі відкритої освіти потребує високого рівня психолого-педагогічних знань в області електронної педагогіки та певного рівня інформаційної культури; навчання повинно формувати особистісні і компетентнісні якості.

Вважаємо за доцільне наголосити, що в українському педагогічному просторі інтенсивно поширюються ідеї про розширення освітніх можливостей людини [4; 10; 12; 27], які надає інформатизація й відкрита освіта, зокрема наголошується, що:

- у вчителя окрім дошки і крейди, завдяки інтернет-технологіям, з'явилися нові засоби навчання: стало можливо організовувати, вебінари, телеконференції і форуми за окремими предметами; створювати дошки оголошень і листи розсилки навчальних матеріалів; проводити консультації і роботу в чат-групі на довільну тематику; спілкуватися в режимі off-line (e-mail) і on-line (ICQ, Skype);
- застосування ІКТ дозволяє підвищити рівень самоосвіти, мотивації навчальної діяльності; створює нові можливості для творчості, отримання і закріплення різних професійних навичок, адже при роботі у мережі Інтернет учні/студенти відразу залучені до активної пізнавальної діяльності;
- у процесі навчання учні вчать не лише набувати і застосовувати знання, але і знаходити необхідні для них засоби навчання та джерела інформації, уміти працювати з цією інформацією/відомостями;
- реалізується інтегративний підхід до вивчення предмету і застосування комп'ютерних технологій;
- електронні підручники, посібники, тестові програми, додаткова література, дозволяють по-новому будувати заняття за допомогою мультимедійних засобів;
- сучасні засоби навчання та інформаційні технології надають можливість вчителю застосовувати проблемно орієнтований чи конструктивістський методи для індивідуалізації навчання і врахування навчального ритму кожного учня та для здійснення новими засобами контролю за успішністю учнів.

Автори, які досліджують проблеми відкритої освіти одностайні в тому, що одна з провідних тенденцій у розвитку системи відкритої освіти пов'язана з формуванням єдиного інформаційно-освітнього середовища, яке розкриває діяльність віртуальних центрів і навчальних закладів з метою надання освітніх послуг населенню. Інформаційно-освітнє середовище відкритої освіти має зосереджувати в собі всі структурні компоненти підсистем, які є мережею віртуальних університетів і представництв в рамках системи відкритої освіти, і об'єднує на єдиних принципах низку різних навчальних закладів.

Окреслимо перспективні для України напрями впровадження елементів відкритої освіти, ґрунтуючись на аналізі результатів проведених досліджень [3; 5; 6], зокрема: елементи відкритої освіти можна активно використовувати у дистанційній освіті та освіті протягом життя; інформаційно-комунікаційні технології дають можливість не тільки розповідати, а й наочно демонструвати, моделюючи певну ситуацію, що дасть позитивні результати у короткостроковий термін; електронні публікації будуть сприяти доступу до більшої кількості навчальних матеріалів (цифрових форматів підручників, методичних матеріалів для учнів, вчителів, студентів, викладачів, що стають набагато дешевшими і є у вільному доступі). Таким чином забезпечується вищий рівень прозорості системи і досягаються більш високі якісні показники.

У дослідженнях, пов'язаних з розвитком освіти в Україні, піднімаються проблеми, що стосуються впливу інформаційного простору на виховання учнів. В. Е. Луначек [13] наголошує, що діти значну кількість вільного часу витрачають біля комп'ютера чи телевізора, при цьому засвоюючи небажану за змістом інформацію. Погоджуючись з автором вважаємо, що для дітей шкільного віку необхідно створити фільтри для певної негативної інформації (наси́льство, порно), яка надходить з комп'ютерних систем, адже існує програмне забезпечення, що дозволить зробити це досить ефективно. Водночас необхідно збагачувати інформаційний простір телевізійними програмами науково-популярного, пізнавального характеру, якісною кінопродукцією.

Провідним завданням закладів освіти на сучасному етапі є формування в учнів відповідних компетентностей, оскільки саме компетентності є індикаторами, що дозволяють визначити готовність школярів до життя, їх здатність до розвитку та активної участі в суспільному житті. Радою Європи визначено основні компетентності, серед яких ключовими є компетентності, що стосуються вміння вчитися, пов'язані із зростанням інформатизації суспільства, опануванням інформаційно-комунікаційними технологіями та розумінням їх застосування для вирішення інформаційних потреб, формуванням критичного мислення під час аналізу відомостей/інформації; ті, що пов'язані з необхідністю вчитися впродовж усього життя – неперервного навчання у контексті особистісного, професійного і соціального розвитку [18, с. 21].

Розглянемо елементи відкритої освіти, що потребують першочергового впровадження з метою інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів. Саме відкрита освіта спроможна розширити освітні можливості людини і створити якісно новий рівень відкритості і єдності системи навчання на всіх рівнях, а саме, у всіх типах і різновидах внутрішніх і зовнішніх комунікацій. До зовнішніх комунікацій належать зв'язок між суспільством і державою та системою освіти в цілому і конкретними освітніми установами, а до внутрішніх комунікацій відносять зв'язок між вчителем і вчителем; учнем і учнем; вчителем і учнем; адміністрацією навчального закладу і вчителем та учнем.

Аналізуючи вітчизняну та зарубіжну літературу [10, с. 41; 12], визначено, що колективна участь в освітньому процесі створюється завдяки різноманітним діалоговим системам, які дають змогу спілкуватися у реальному часі, це, зокрема: електронна пошта, відеоконференції, чати. Наприклад, шведські педагоги застосовують «електронні класні дошки» (www.sisweb.com/math-/whiteboard/), групи новин (www.peg.apc.org/learn/-works.htm), відеоконференції (www.ascusc.org/jcmc), спеціальні програми: спільне та мультимедійне навчальне середовище (www.cc.gatech.edu/gvu/edtech) та інтегроване інформаційне середовище (www.kie.berkeley.edu/KIE).

Науковці висловлюють думку про те, що підвищення якості й рівня загальної підготовки вчителів і управлінців освітньої галузі з інформаційно-комунікаційних технологій є незаперечною вимогою сучасності. Особливо це стосується курсової перепідготовки, оскільки знання в цій галузі, зважаючи на темпи її розвитку, досить швидко застарівають, з'являються засоби з більшими можливостями, якісно нові, а, отже, набагато ефективніші. Враховуючи темпи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, така підготовка необхідна, має бути систематичною і проводитись не тільки під час курсів підвищення кваліфікації, але й у міжкурсівий період [27]. Бажано передбачити в навчальних планах обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти години на опанування сучасними інформаційними комунікаціями педагогічних працівників (не тільки вчителів інформатики), змістом навчання для цих годин є обов'язкове ознайомлення з сучасними електронними засобами навчального призначення з відповідних предметів.

Погоджуючись з зазначеним вище, вважаємо, що сучасний вчитель має бути взірцем для своїх учнів, тобто володіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями для їх використання з навчальною метою у сучасному глобалізованому міжнародному просторі, де межі навчальних аудиторій віртуально розширюються, перетворюючи традиційні класи у відкриті навчальні середовища, або всесвітні класи .

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У XXI столітті завдяки розвитку інформаційних технологій, що забезпечують швидкий, універсальний і дистанційний доступ до інформації і знань, виникли нові інформаційно-педагогічні технології, що становлять підґрунтя якісно нового розвитку явища відкритої освіти. Розвиток категорії «відкрита освіта» починається з дефініцій, що описують демократичний, індивідуалізований, гнучкий процес отримання знань, який забезпечується, перш за все, цілеспрямованою діяльністю вчителя та керівництва навчальної установи. На сучасному етапі застосування цієї категорії у переважній більшості випадків пов'язується з ІКТ, зокрема хмарними технологіями, завдяки використанню яких і реалізується доступність, індивідуалізація та гнучкість навчання.

Отже, відкрита освіта є невід'ємною складовою інформатизації суспільства, відображає загальну тенденцію послідовного переходу освітніх процесів з одного стану в інший, формування визначального інформаційного і комунікаційного базису розвитку освіти.

Головною метою відкритої освіти є підготовка учнів до повноцінної і ефективної участі в суспільному і професійному житті в умовах інформаційного суспільства. До ознак відкритої освіти належать: якість, випереджувальний характер, доступність, гнучкість, креативність. У цій системі процес навчання стає відкритим і творчим, забезпечується вільний доступ до інформаційних ресурсів, свобода вибору, індивідуалізований підхід, створені умови спільного творчого освоєння світу.

Відкрита освіта забезпечує безперервність навчання протягом усього життя, зміни в характері відносин учасників освітньої діяльності, ефективність і доступність в отриманні знань.

Відкрита освіта, інтегруючи в собі все цінне, що виробила наука, відображаючи дійсно демократичну й гуманістичну спрямованість освітнього процесу, є домінантою цивілізаційного розвитку соціуму.

З 2008 року розпочався новий період інформатизації освітнього простору України, а саме реалізація концепції відкритої освіти. На сучасному етапі технології відкритої освіти набувають нових кількісних і якісних характеристик.

Цілком очевидно, що відкрита освіта як багатогранне і багатопланове явище має стати предметом дослідження різних наук. Аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених дав можливість окреслити основні проблеми розвитку системи відкритої освіти, зокрема: 1) потребують уваги та подальшої розробки теоретико-методологічні основи відкритої освіти як соціального інституту; 2) відсутнє наукове розуміння єдиного інформаційного освітнього середовища системи відкритої освіти як механізму функціонування освітніх установ відкритого типу; 3) система відкритої освіти розглядається тільки як альтернативна традиційній системі освіти, а не з точки зору єдності традиційної і нетрадиційної освіти; 4) не визначено співвідношення між поняттями «дистанційна освіта», «дистанційне навчання», «відкрита освіта»; 5) не розроблено структура і функції управління системою відкритої освіти; 6) не вивчені соціально-педагогічні аспекти взаємодії між вчителем і учнями в системі відкритої освіти, що дозволяють моделювати й конструювати освітнє середовище у відповідності з різними потребами соціальних груп.

Таким чином, в епоху вступу людства в інформаційну стадію розвитку ідея забезпечення свободи освітнього процесу в її філософсько-педагогічному контексті є основоположною для системи освіти, а перехід до відкритої освіти – це можливість подолати орієнтацію традиційних освітніх систем на енциклопедичність освіти, зайву перевантаженість інформаційним і фактологічним матеріалом, далеко не завжди пов'язаним з дійсними запитами і потребами особистості і суспільства. При цьому

відкритість освіти розуміється не як механічний рух особистості від однієї форми освіти до іншої, а як процес циклічного поновлення інтелектуального та професійного вигляду особистості протягом усього життя.

Наступні дослідження доцільно спрямувати на вивчення питань як методологічного так і методичного характеру. Особливий інтерес становлять закономірності розвитку особистості учня включеного в систему відкритої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Відкрита освіта в Єдиному інформаційному освітньому просторі / В. Ю. Биков // Педагогічний дискурс: зб. наукових праць, ХГПА. – 2010. – Вип. 7. – С. 30-35.
2. Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти / В. Ю. Биков // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб.наук. праць: Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Випуск 29. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 32-40.
3. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.
4. Бужиков Р. П. Дидактичний потенціал Інтернет-технологій в сучасній системі освіти / Р. П. Бужиков // Проблеми освіти – 2011. – № 66. – С. 40-44.
5. Вдовичин Т.Я. Застосування технологій відкритої освіти для інформатизації навчального процесу / Т.Я. Вдовичин, А.В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті: зб. наук. пр. – Вип. 16. – Херсон: ХДУ, 2013. – С. 134-140.
6. Виноградова Л. А. Инновационные формы и методы изучения курса «Органическая химия» в рамках заочной (открытой) формы образования / Л. А. Виноградова, Н. Е. Драница, Т. И. Ибе // Современные наукоёмкие технологии. – 2010. – №9. – С. 78-79.
7. Висоцька О. С. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства [Електронний ресурс] / О. С. Висоцька // Веб-кафедра менеджменту освіти та психології. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.-ua/el_gurnal/pages.pdf. – 28.05.13.
8. Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За ред. Торі Ійосі та М.С. Віджая Кумара; пер. з англ. А. Іщенко, А. Носика. – К.: Наука, 2009. – 256 с.
9. Захарова О. А. Открытые системы в дистанционном образовании / О. А. Захарова // Мир образования – образование в мире. – 2011. – № 2. – С. 111-116.
10. Капустян І. Шведський досвід проектної організації інформаційно-комп'ютерної освіти / Інґа Капустян // Імідж сучасного педагога. – 2011. – № 1(110). – С. 40-41.
11. Королєва Е. Г. Открытое образование как условие самореализации личности: социально-психологический аспект / Е. Г. Королєва // Человек и образование. – 2011. – № 2 (27). – С. 27-30.
12. Лещенко М.П. Информатизация непрерывного педагогического образования в Швеции [Електронний ресурс] / М.П. Лещенко., И.И. Капустян // Международный журнал «Образовательные технологии и общество». – 2013. – №1. – С. 800-845. – http://ifets.ieee.org/russian/periodical/V_161_2013EE.html – 11.11.2013.
13. Луначек В.Е. Актуальні питання розвитку освіти в Україні // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. н. пр. – Вип. 20. – Харків: Українська інженерно-педагогічна академія, 2008. – С. 259-265.
14. Лупанов В. Н. Социология открытого образования: актуальные проблемы становления и развития / В. Н. Лупанов // Современные проблемы науки и образования. – Российская Академия Естествознания. – 2008. – №3. – Режим доступа : www.rae.ru. – 03.05.13.
15. Моисеев В. Открытое образование: идеология формирования сети / В. Моисеев // Высшее образование в России – 2002. – № 6. – С. 78-83.
16. Основы открытого образования: монография / отв. ред. В.И. Солдаткин. – Российский государственный институт открытого образования. – Т. 1. – М.: НИИЦ РАО, 2002. – 676 с.
17. Пронина Л.А. Открытое информационно-образовательное пространство как компонент современного образования / Л.А. Пронина // Психолого-педагогический журнал Гаудеамус. – 2012. – №2 (20) – С. 28-30.
18. Проценко Г. О. Проектування інформаційного простору загальноосвітнього навчального закладу: дис. ... к.пед.н.; 13.00.10 - інформаційно-комунікаційні технології в освіті / Г. О. Проценко. – К.: КМУ імені Бориса Грінченка, 2012. – 268 с.

19. Роберт И. В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) / И. В. Роберт. – М. : ИИОРАО, 2008. – 274 с.
20. Рубан Л. Комунікативна дидактика дорослих у педагогічній спадщині Джона Холта / Лариса Рубан // Калейдоскоп мов. – 2011. – № 1/8. – С. 66-68. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20isp/2011_1/8_kaleydoskop.pdf. – 28.11.2013.
21. Смирнов С. И. Открытая система профессионального образования как системообразующий фактор современной организации практикоориентированного образования / С. И. Смирнов, Д. В. Чаплыгин // Проблемы и перспективы СПО, 2007. – № 11. – С.12-15.
22. Соколов В. И. К вопросу о предмете исследования опережающего и открытого образования взрослых / В. И. Соколов // Акад. вестник Ин-та образования взрослых РАО. – 2009. – С. 140-146. – Режим доступа: http://obrazovanie21.narod.ru/Files/2009-1_p140-146.pdf. – 29.11.2013.
23. Солдаткин В. И. Проблемы создания информационно-образовательной среды открытого образования (По материалам выступления) / В. И. Солдаткин // Университетское управление: практика и анализ. – 2001. – № 4(19). – С. 14-17.
24. Формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України: оптимальне використання засобів забезпечення випереджального розвитку: аналітична доповідь [Електронний ресурс] / С. І. Здіорук, А. Ю. Іщенко, М. М. Карпенко – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles-/files.pdf>. – 28.05.13.
25. Чванова М. С. Синергетический подход к модернизации образовательных технологий в системе открытого образования / М. С. Чванова, М. В. Храмова // Вестник ТГУ. – 2011. – Выпуск 11 (103). – С. 95-109.
26. Чупахина Ж. Н. Перспективы формирования открытого образования в России / Ж. Н. Чупахина // Информационные системы и технологии. – 2004. – № 4 (5). – С. 62-65.
27. Шишкіна М. П. Проблеми інформатизації освіти України в контексті розвитку досліджень оцінювання засобів ІКТ [Електронний ресурс] / М. П. Шишкіна, О. М. Спирін, Ю. Г. Запороженко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – №1 (27). – Режим доступу: <http://www.journal.iitta.gov.ua>. – 13.09.2013.
28. Bornstein David. Open education for a global economy [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/07/11/open-education-for-a-global-economy> – 15.11.2013.
29. Budapest Open Access Initiative [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.opensocietyfoundations.org/openaccess/boai-10-recommendations>. – 28.11.2013.
30. Community College Consortium for Open Educational Resources (CCCOER) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oerconsortium.org/about/>. – 15.11.2013.
31. Gutek I. Gerald. Philosophical and ideological perspectives on education / Gerald I. Gutek. – Published by person education, Inc, publishing as Allyn & Bacon, 2003. – 348 p.
32. Open Education – The Classroom, Philosophical Underpinnings, English Beginnings, The American Experience, Controversies Questions and Criticisms [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://education.stateuniversity.com/pages/2303/Open-Education.html>. – 15.11.2013.
33. Open Education 2030. A joint space for developing visions on the future of Open Education in Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://blogs.ec.europa.eu/openeducation2030/>. – 11.11.2013.

Матеріал надійшов до редакції 14.01.2014 р.

ОТКРЫТОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КАТЕГОРИАЛЬНОМ ПОЛЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ УЧЕНЫХ

Лещенко Мария Петровна

доктор педагогических наук, профессор, ведущий научный сотрудник Информационно-аналитического отдела педагогических инноваций

Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина
darlyngpetra@gmail.com

Яцишин Анна Владимировна

кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, докторант

Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина
anna13.00.10@gmail.com

Аннотация. В публикации рассмотрены исторические предпосылки появления категории «открытое образование», проанализированы научные публикации отечественных и

зарубежных исследователей, осуществлено обобщение научной литературы для сравнения позиции ученых, относительно содержания понятия «открытое образование», исследована генеза использования данного понятия, определены основные проблемы развития системы открытого образования, обоснована целесообразность использования в учебно-воспитательном процессе технологий открытого образования, рассмотрены перспективные для Украины направления внедрения элементов открытого образования. Определено, что открытое образование является неотъемлемой составляющей информатизации общества, отражает общую тенденцию последовательного перехода образовательных процессов из одного состояния в другое, формирования определяющего информационного и коммуникационного базиса развития образования.

Ключевые слова: открытое образование; открытый доступ; информатизация образования.

CATEGORY OF "OPEN EDUCATION" IN THE WORKS OF NATIVE AND FOREIGN SCIENTISTS

Maria P. Leshchenko

Doctor of pedagogical sciences, professor,
leading researcher of the Information and Analytical Department for Pedagogical Innovations
Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
darlyngpetra@gmail.com

Anna V. Yatsishin

PhD (pedagogical sciences), senior researcher
Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
anna13.00.10@gmail.com

Abstract. In the publication the historical background of the emergence of the category of "open education" is reflected, the scientific publications of native and foreign researchers are analyzed, the synthesis of scientific literature on the concept of "open education" is implemented, the genesis of the use of this concept is investigated, as well as the main problems of the development of open education are outlined. The usefulness of the use of open education technologies in educational process is justified, the directions of implementation of open education elements prospective for Ukraine are considered. It is determined that open education is an integral part of the informational society, and reflects the general trend of coherent transition of the educational processes from one condition to another, forming a determinant information and communication basis for education development.

Keywords: open education; open access; informatization of education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bykov V. Yu. The innovative development tools and technologies of open education / Yu. V. Bikov // Modern information technologies and innovative methods in training: methodology, theory, experience, problems: Zb.nauk. works: Redkol.: I.A.Zyazyun (chairman) and others. – Release of 29. – Kyiv : LTD "Glider" 2012. – p. 32-40.(in Ukrainian)
2. Bikov V. Yu. Open education into a single information educational environment / Yu. V. Bikov // Pedagogical Discourse: Coll. scientific papers. – 2010. – Vol. 7. – P. 30-35. (in Ukrainian).
3. Bikov V. Yu. Models of organizational systems of open education: Monograph / Yu. V. Bikov. – K. : Atika, 2008. – 684 s. (in Ukrainian).
4. Buzhykov R.P. Didactic potential of Internet technology in modern education / R. P. Buzhykov // Problems of Education. – 2011. – № 66. – P. 40-44. (in Ukrainian).
5. Vdovychyn T. J. The use of technologies of open educational for informatization of the educational process / T. J. Vdovychyn, A. V. Iatsishin // Information Technologies in Education: Coll. sciences. etc. – Vol. 16. – Kherson: KSU, 2013. – P. 134-140. (in Ukrainian).
6. Vinogradova L. A. Innovative forms and methods of study course "Organic Chemistry" under the correspondence (open) forms of education / L. A. Vinogradova, N. E. Dranitsa, T. I. Ibe // Modern high technologies. – 2010. – № 9. – P. 78-79. (in Russian)

7. Vysotska O. E. Open Education as a factor in the advanced development of society [online] / O. E. Vysotska // Web Management Department of Education and Psychology. – Available from: http://virtkafedra.ucoz.-ua/el_gurnal/pages.pdf. – 28.05.13. (in Ukrainian).
8. Open education: the collective development of education through open technology, open content and open knowledge / edited by Tore Iiyosi and MS. Vijaya Kumar; translated from the English A. Ishchenko, A. Nosik. – K.: Nauka, 2009. – 256 p. (in Ukrainian).
9. Zakharova O. A. Open systems in distance education / O. A. Zakharova // The world of education - education in the world. – 2011. – № 2. – P. 111-116. (in Russian).
10. Kapustyan I. The Swedish experience of project information and computer education / Inga Kapustyan // Image of the modern educator. – 2011. – № 1 (110). – P. 40-41. (in Ukrainian).
11. Koroleva E. G. Public education as a condition of self-realization: the socio-psychological aspect / E. G. Koroleva // Man and education. – 2011. – № 2 (27). – P. 27-30. (in Russian).
12. Leshchenko M. P. Informatization of continuous pedagogical education in Sweden [online] / M. P. Leshchenko., I. I. Kapustyan // International Journal "Educational Technology and Society." – 2013. – № 1. – P. 800-845. – Available from: http://ifets.ieee.org/russian/periodical/V_161_2013EE.html. – 11.11.2013. (in Russian).
13. Lunyachek VE Current issues of education development in Ukraine // Problems of Engineering and Teacher Education: Coll. scientific papers. – Vol. 20. – Kharkiv, Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy, 2008. – P. 259-265. (in Ukrainian).
14. Lupanov V. N. Sociology open education: current problems of establishment and development [online] / V. N. Lupanov // Modern problems of science and education. – Russian Academy of Natural Sciences. – 2008. – № 3. – Available from: www.rae.ru. – 03.05.13. (in Russian).
15. Moiseev V. Open education: an ideology of forming a network / V. Moiseev // Higher Education in Russia. – 2002. – № 6. – P. 78-83. (in Russian).
16. Basics of Open Education: monograph / Editor V. I. Soldatkin. – Russian State Institute of Open Education. – T. 1. – M.: RAE, 2002. – 676 p.. (in Russian).
17. Pronina L. A. Open information and education space as a component of modern education / L. A. Pronina // Journal of Psychology and Pedagogy "Gaudeamus". – 2012. – № 2 (20) – P. 28-30. (in Russian).
18. Procenko G. Designing the information space of an educational institution: abstract on ... k.ped.n.; 13.00.10 – information and communication technologies in education / G. Procenko. – K.: IITZN NAPS of Ukraine, 2012. – 20 p. (in Ukrainian).
19. Robert I. V. Theory and methodic of education informatization (Psychological and Pedagogical and technological aspects) / Robert I. V. – M.: RAE, 2008. – 274 p. (in Russian).
20. Rybun L. The communicative didactics of adults in the pedagogical heritage of DJ. Holta [online] / Rybun L. // Kaleidoscope of languages. – 2011. – № 1/8. – P. 66-68. – Available from: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20isp/2011_1/8_kaleydoskop.pdf. – 28.11.2013. (in Ukrainian).
21. Smirnov S. I. The open system of professional education as a system factor in modern organizations as practice of education / S. I. Smirnov, D. V. Chaplygin // Problems and prospects, 2007. – № 11. – P.12-15. (in Russian).
22. Sokolov V. I. On the subject outstripping of research and open education of adults [online] / V. I. Sokolov // Herald Academic Institute of Adult Education RAE. – 2009. – P. 140-146. – Available from: http://obrazovanie21.narod.ru/Files/2009-1_p140-146.pdf. – 29.11.2013. (in Russian).
23. Soldatkin V. I. Problems creating informational and educational environment of open education (Based on speeches) / V. I. Soldatkin // University Management: Practice and Analysis. – 2001. – № 4 (19). – P. 14-17. (in Russian).
24. Forming a single open space, educational and scientific Ukraine: optimal use of outstripping ensuring of development analytical report [online] / S. I. Zdioruk, A. J. Ishchenko, M. Karpenko – Available from: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files.pdf>. – 28.05.13. (in Ukrainian).
25. Chvanova M. S. Synergetic approach to the modernization the educational technologies in the system of open education / M. S. Chvanova, M. V. Khramova // Bulletin of the TGU. - 2011. - Issue 11 (103). – P. 95-109. (in Russian).
26. Chupakhina J. N. Prospects of formation open education in Russia / J. N. Chupakhina // Information Systems and Technology. – 2004. – № 4 (5). – P. 62-65. (in Russian).
27. Shishkina M. Problems of Informatization of Education of Ukraine in context of development evaluating of ICT tools [online] / M. Shishkina, O. Spirin, G. Zaporozhchenko // Information technology and learning tools. – 2012. – № 1 (27). – Available from: <http://www.journal.iitta.gov.ua>. – 09.10.2013. (in Ukrainian).

28. Bornstein David. Open education for a global economy [online]. – Available from: <http://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/07/11/open-education-for-a-global-economy> – 15.11.2013. (in English).
29. Budapest Open Access Initiative [online]. – Available from: <http://www.opensocietyfoundations.org/openaccess/boai-10-recommendations>. – 28.11.2013.
30. Community College Consortium for Open Educational Resources (CCCOER) [online]. – Available from: <http://oerconsortium.org/about/>. – 15.11.2013. (in English).
31. Gutek I. Gerald. Philosophical and ideological perspectives on education / Gerald I. Gutek. – Published by person education, Inc, publishing as Allyn & Bacon, 2003. – 348 p. (in English).
32. Open Education – The Classroom, Philosophical Underpinnings, English Beginnings, The American Experience, Controversies Questions and Criticisms [online]. – Available from: <http://education.stateuniversity.com/pages/2303/Open-Education.html>. – 15.11.2013. (in English).
33. Open Education 2030. A joint space for developing visions on the future of Open Education in Europe [online]. – Available from: <http://blogs.ec.europa.eu/openeducation2030/>. – 11.11.2013. (in English).